

Ziemele: Latvijā trūkst plašāka

Par Rīgā gaidāmo augsta līmeņa konferenci, kur vērtēs starptautisko tiesību lomu krīžu laikā, kā arī par jautājumiem, kas saistīti ar likumdošanas kvalitāti Latvijā, Satversmes tiesas tiesnesi – **profesori Inetu Ziemeļi** – izvaicā Romāns Meļņiks

Manu uzmanību piesaistīja ziņa par to, ka nākamnedēļ notiks pēc jūsu iniciatīvas Rīgā rīkota konference par tēmu *Kā starptautiskās tiesības darbojas krīzes laikā*.

Eiropas Starptautisko tiesību biedrība (*European Society of International Law – ESIL*) darbojas kopš 2004. gada, to veidoja gan praktizējošie, gan arī vairāk akadēmiski orientētie tiesību eksperti. Tā vienreiz gadā organizē megakonferenci. Līdz šim to rīkot tika uzticēts tādām atpazīstamām citadelēm juridisko zināšanu jomā kā Kembridža, Sorbona, Vīne, Heidelberga. Nākamajā gadā šī megakonference būs Mančēstras Universitātē Lielbritānijā. Šogad ir pirmā reize, kad šāds liels pasākums pārcēlies uz Austrumeiropu. Konferenci Rīgā apmeklēs vairāk nekā 350 dalībnieku no 40 valstīm, pārsvarā no Lielbritānijas (75), kā arī ekspertu grupas no Vācijas, Itālijas, Nīderlandes, ASV, Francijas, Spānijas, Šveices, Austrijas, Krievijas, Austrālijas, Japānas, Ķīnas, Brazīlijas... Visus jau te nemaz nevar nosaukt.

Ar ko mēs tādu godu esam izpelnījušies? Krīzes pārvarēšanas mācībām?

Patiesībā tas tiešām ir ļoti liels gods, ka šī konference notiks Rīgā. Ne tāpēc, ka mēs esam pārdzīvojuši ekonomisko krīzi un pratām no tās kaut kā iziet. Redziet, es esmu šajā biedrībā un arī valdē kopš tās dibināšanas. Ņemot vērā, ka starptautisko un Eiropas tiesību problemātika, protams, pilnīgi citā līmenī, citā masā, nepārtraukti tiek diskutēta Rietumeiropā, vecajās demokratijās, tāpēc šo valstu vadītājiem ir pilnīgi cits ekspertīzes pamats, uz kā balstīt savus lēmumus, es vienmēr esmu centusies šo elpu nest arī uz Latviju, mūsu akadēmiskajam un profesionālajam aprindām. Tieši tāpēc piedāvāju biedrības valdei, ka Rīga varētu būt tā vieta, kur rīkot šī gada konferenci. Kad valdē runājam par tēmām, doma, kas man radās, noteikti arī Latvijas notikumu iespaidā: vai vispār tiesības, itāpat normatīvais regulējums un tā piemērošana, ir tas instruments, kas mums palīdz ar krīzēm tikt galā? Vai tās ir ekonomiskās krīzes, vai bēgļu plūsma, terorisms, kibēr-

brīnumi... Eiropas Starptautisko tiesību biedrībā šāda tēma vēl nav aktualizēta, Rīgā tas būs pirmo reizi. Tā nu sanācis, ka tas ir istajā laikā un droši vien arī istajā vietā.

Intervējot mediķus, esmu saskāries ar to, ka tieši kādreizējā atpalcība ir stimulējusi, ka mūsu ārstniecības iestādēs ir daudz modernāks aprīkojums nekā citur Eiropā, kur gana labs ir arī līdz šim lietotais. Tāpat speciālisti pie mums ir soli priekšā Rietumu kolēģiem, jo apguvuši visu to jaunāko. Tiesību jomā nav līdzīgi?

Tā ir tā priekšrocība, kas mums bijusi, atjaunojot savu neatkarību. Daudzās jomās būtībā veidojam visu no jauna, redzējam: ā, viņi 50 gados aizgājuši jau tik tālu, labi, ņemam to pēdējo. Bet šis vairāk attiecas uz taustāmām lietām. Ir, protams, vairākas izpratnes par to, kas ir valsts, bet tas ir arī tiesību koncepts. Vēsture tā ir attīstījusies, ka valsts nevar pastāvēt, ja tai nav atbilstošas – tādas, kādu tu vēlamies, – tiesību sistēmas. Tās taustāmās lietas, arī business, kaut kādā brīdī apstāsies, ja šeit nebūs atbilstošas tiesiskās vides. Un tas Latvijā netiek līdz galam novērtēts. Kaut vai, ja skatāmies, cik liela prioritāte šo visu gadu laikā bijusi tādu juristu sagatavošanai, kas izaug līdz ekspertu līmenim.

Runājam par tiesību sistēmu. Vai mums tā veidojas viengabalaina? Vai nav tā, kas mēs sagrābstām, jā, kaut vai vislabāko, bet no dažādām sistēmām, un tad tas, kas top te, sanāk visai sadrupināts? Protams, ka ir tā. Mēs kaut ko paņemam tur, kaut ko citur. Varbūt mums tas vēl nav tik briesmīgi, kā zinu, ka ir citās bijušajās padomju republikās. Jo mums ļoti palaimējās ar mūsu valsts nepārtrauktības doktrīnu – mēs atjaunojām Satversmi, Civillikumam un arī daudzās citas lietas tiesību sistēmā. Tagad drīzāk jāskatās, kas esošajā konstitucionālajā sistēmā mums tomēr nepalīdz šajos politiskajos apstākļos risināt jautājumus citā kvalitatīvajā līmenī.

Piemēram?
Viens no jautājumiem ir likumdošanas kvalitāte. Tas saistās ar to, ko teicāt, ka sistēma ir fragmentēta, kaut kas tajā nelīmējas kopā. Es to nosauktu par likumdošanas

▲ **INETA ZIEMEĻI:** «Mūsdienu pasaulē informatīvā telpa raksturo konkrēto sabiedrību, tās vērtības, identitāti. Un, ja jūs paskatāties uz Latvijā pieejamo informatīvo telpu, tā, es atvainojos, nav nedz eiropiska, nedz latviska.» FOTO -

Viens to dekūti plēš uz savu galu, otrs – uz savu. Rezultātā – likums, kur kāds kaut ko ir gribējis ielikt, nevis padomājis sistēmiski

kvalitātes jautājumu. Viens to dekūti plēš uz savu galu, otrs – uz savu. Rezultātā izveidojas likums, kur kāds kaut ko ir gribējis ielikt, nevis padomājis sistēmiski.

Lobisti taču ir visur.

Un tomēr viss atkarīgs no tā, kādas institūcijas iesaistītas likumdošanas procesā, un, protams, tas ir atkarīgs arī no kopējā tiesiskās kultūras līmeņa. Sabiedrībā un arī valsts pārvaldē. Mēs zinām, ka ar tiesiskās kultūras līmeni mums ir švaki. Ļoti maz kas ir darīts arī publiskajā telpā, lai zināmā mērā stimulētu šo tiesiskās kultūras veidošanos.

Vai nav tā, ka pie mums ar tiesisko kultūru saprot ie-

spēju par jauniem likumprojektiem paust dažādu grupu intereses, kas vairāk vai mazāk respektējamas?

Bet tik vai tā te ir runa par konkrēto grupu interesēm. Ir vērtīgi tās zināt, bet, ja likuma pieņemšanā reaģē tikai uz šo konkrēto grupu, tas absolūti nenozīmē skatījumu uz valsti un sabiedrību kopumā.

Varbūt problēma, ka vairs nav kopīgā mērķa, vektora?

Vektoru dod Satversme. Likumdošanas procesā pietrūkst skatīšanās tieši caur šo vektoru. Vai arī tas līdz galam netiek saprasts. Sekas – daudzi likumi nonāk līdz Satversmes tiesai. Tā problēma konstitucionālajā sistēmā Latvijā ir, ka mēs – Satversmes tiesa – esam *postfactum* kontrole. Un es redzu, ka jau likumdošanas sākumposmā ir liels likums, kur kāds kaut ko ir gribējis ielikt, nevis padomājis sistēmiski.

Un es redzu, ka jau likumdošanas sākumposmā ir liels likums, kur kāds kaut ko ir gribējis ielikt, nevis padomājis sistēmiski. Vektoru dod Satversme. Likumdošanas procesā pietrūkst skatīšanās tieši caur šo vektoru. Vai arī tas līdz galam netiek saprasts. Sekas – daudzi likumi nonāk līdz Satversmes tiesai. Tā problēma konstitucionālajā sistēmā Latvijā ir, ka mēs – Satversmes tiesa – esam *postfactum* kontrole. Un es redzu, ka jau likumdošanas sākumposmā ir liels likums, kur kāds kaut ko ir gribējis ielikt, nevis padomājis sistēmiski.

jas konstitūcijas viedokļa šāds aizliegums būtu akceptējams.

Pirms likuma tapšanas jau izlemj pamatjautājumu? Precīzi! Un tur ir tas objektīvais vērtējums, kā mums Latvijā ļoti pietrūkst.

Proti, arī mums būtu nepieciešama šāda valsts veidota un ļoti respektēta izcilāko prātu domnīca?

Manā skatījumā – pilnīgi noteikti. Starp citu, jau deviņdesmitajos gados ar atsevišķiem kolēģiem par to sākām runāt, bet ir pilnīgi skaidrs, ka tajā laikā mums vēl nebija nekā, lai ko jēgpilnu izveidotu. Tagad resurss Latvijā mazliet ir palielinājies un, iespējams, atkal vajadzētu domāt tieši šajā virzienā.

Runa ir par cilvēkresursu vai naudu?

Abiem. Izveidojot šādu institūciju, varētu izvairīties no ļoti daudzām nevajadzīgām situācijām, nelietderīgas laika izšķiešanas, arī no tā, ka parlamentā parādās visādi brīnumi, ko iestrādā likumos trešajā lasījumā un kas tad nonāk Satversmes tiesā.

Vēl jau arī redzam aizraušanos ar publiski labi «pārdodamām» detaļām. Kā, piemēram, rosinājums amatpersonām deklarācijā uzrādīt ārvalsts sakarus, kas kādam pēc tam taču būs jāpārbauda. Proti, vai tās lielas lietas netiek aizslēptas aiz butaforiskām detaļām?

Detaļām līdzī neesmu sekojusi, bet tas, ko redzu, ka Latvijas attīstības procesā tiešām lielās domāšanas ir pietrūcis. Kāpēc tas tā ir? Pilnīgi noteikti tur ir arī vēsturisks iemesls, tas viss, kam Latvijas sabiedrība ir gājusi cauri, ieskaitot arī to, kādu izglītību iegūstam. Bet jums tiešām taisnība, ir vairākas lietas, kas indicē, ka jāpaskatās uz plašāko bildi. Nu kaut vai attiecībā uz Latvijas informatīvo telpu – tā ir pilnīga katastrofa, manuprāt!

Bet arī te visa cīņa noris par atsevišķām kriptām – vienu vai otru raidījumu, nevis konceptu, ko gribam un kā varam ko sasniegt.

Jā, un mums jāsaprot, ka mūsdienu pasaulē informatīvā telpa raksturo konkrēto sabiedrību, tās vērtības, identitāti. Un, ja jūs paskatāties uz Latvijā pieejamo informatīvo telpu, tā, es atvainojos, nav nedz eiropiska, nedz latviska.

Pasaule, protams, atvērta, viss internetā pieejams. Jautājums tikai, kas dominē?

Ja aizbraucat uz Vāciju vai Zviedriju, vai, teiksim, Franciju un salīdzināt informatīvo telpu, kurā tur nokļūstat, un tad atbraucat atpakaļ uz Latviju... Es domāju, nevienam nav noslēpums, kā varētu definēt to, kas notiek Latvijā šajā ziņā. Tas, kā šo jomu sakārtojam, ir šis valsts identitātes jautājums.

mēroga skatījuma

AIVARS LIEPIŅŠ, DIENAS MEDIJI

Vai valsts vēlme regulēt informatīvo telpu nebūtu pretrunā ar to, ko esam apņēmušies – nodrošināt vārda brīvību, demokrātiju...?
Šis tad jau ir detaļu jautājums.

Bet iespējas, brīvība valstij, ko noteikt šajā ziņā, pastāv?

Protams, neviens taču mums nav atņēmis konstitucionālo identitāti, kurai vajadzētu reāli eksistēt faktiski visās dzīves jomās.

Atgriežoties pie konferencēs, kuri temati, jūsuprāt, būs plašākas, ilgākas diskusijas raisoši juristu, politiķu vidē?

Nosaukšu tēmas, par kurām runāsim. Teritoriālie strīdi Eiropā, kāda ir starptautisko tiesību loma XXI gadsimtā. Modernās ekonomiskās un finanšu krīzes, vai regulējumam ir robeža. Strīdīgā vēsture, starptautisko tiesu loma, pieņemot vienu vai otru vēstures interpretāciju. Bēgļu krīze. Pasaules pārvaldība dažādo spiedieni kontekstā. Starptautisko tiesību ieviešanas un piemērošanas krīze. Izaicinājumi Eiropas pārvaldībai. Tāpat arī ar terorismu saistītie lieli jautājumi.

Mums – salīdzinoši nelielas valsts pārstāvjiem – ļoti svarīgs ir Eiropas un arī globālās pārvaldības jautājums. Mēs nevaram atļauties – es domāju, ka mūsu ārpolitikas un arī iekšpolitikas veidotāji

Ineta Ziemele

- Dzimusi 1970. gadā
- Absolvējusi Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti, maģistra grādu ieguvusi Lundas Universitātē, bet doktora grādu – Kembriģas Universitātē
- Bijusi Ministru prezidenta padomniece, strādājusi Eiropas Padomes Cilvēktiesību ģenerāldirektorātā, darbojusies Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisijā un Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijā
- 2001. gadā ievēlēta par profesori Lundas Universitātes Raula Valenberga institūtā un Rīgas Juridiskajā augstskolā
- 2005. gadā iecelta Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) tiesneša amatā, bijusi ECT palātas prezidente un ECT Tiesnešu statusa komisijas vadītāja
- Satversmes tiesas tiesnese kopš 2015. gada 8. janvāra
- Apbalvota ar IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeni

to apzinās, – atgriezies tā perioda valstu attiecībās, ko raksturoja pārsvarā spēka piemērošana un divpusējās attiecības pēc principa: es tev šo un tad tu man to. Tas galīgi nav Latvijas interesēs. Mūdienu pasaule ļoti atšķiras no tās, kas bija pirms 50 gadiem, kad patiešām dominēja valstis, lielās valstis. Starptautiskā vide radikāli attīstījusies, tajā nu ir daudzi aktieri: valstis, organizācijas, starptautiskās tiesas, milzīgas korporācijas, kuru budžeti mēdz būt daudz lielāki par Latvijas valsts budžetu. Jo daudzšķautņaināki šie spēlētāji, jo arī tādām mazākām spēlētājam kā mēs patiesībā ir vairāk iespēju.

Jo spēles noteikumi ir vieni?

Lūk! Spēles noteikumiem jābūt vieniem, tas ir īpaši svarīgi. Latvijai vienmēr bijušas ļoti svarīgas starptautiskās tiesības – mēs tām esam pateicīgi par ļoti daudz ko, arī to, ka esam te tādi, kādi esam. Mums ir ļoti, ļoti būtiski, ka arī Eiropas vienotības modeļi attīstās un pilnveidojas.

Šīs ir tēmas, kas paver iespējas izcelties arī jaunās paaudzes pētniekiem. Mums tādi ir?

Vispirms jau jāuzsver, ka konference pulcēs izcilākos ekspertus no visas pasaules. Būs gan Oksfordas, gan Kembriģas universitāšu starptautisko tiesību profesori, vairāki gan esošie, gan bijušie starptautisko tiesu tiesneši, Londonas Ekonomikas skolas, augsti atzīti ASV universitāšu atzīti mācībspēki.

Jā, un lielā daļā paneldiskusiju tēmu savus pētījumus varēja pieteikt arī jaunie un ne tik jaunie pētnieki. Bija ļoti kompetenta komisija, kas

Mums kā juristiem ir ļoti svarīgi dzirdēt, kā uz krīzēm raugās lēmumu pieņēmējs, politiķis

Ineta Ziemele

Cik liela no politika viedokļa ir starptautisko likumu, vienošanos nozīme krīžu pārvarēšanā?

EDGARS RINKĒVIČS

LATVIJAS ĀRLIETU MINISTRS
Starptautiskā situācija liek gan politiķiem, gan starptautiskajām organizācijām, gan juristiem – normu piemērotājiem domāt par esošo starptautisko tiesību spēju adaptēties

spraigajai realitātei, kā arī par tiesību jaunrades nepieciešamību, jo saskaramies ar tādiem jauniem izaicinājumiem kā hibrīdkarš, kiberuzbrukums utt. Migrācijas krīze savukārt liek uzdot jautājumus, vai esošais tiesību regulējums nav jāpilnveido. Čīna ar terorismu jau ir radījusi jaunus starptautisko tiesību principus, piemēram, radot nepieciešamo juridisko rāmi čīnai ar ārvalstu teroristu kaujiniekiem (t. s. Rīgas protokols).

Krīmas pretlikumīgā aneksija un notikumi Ukrainā vēlreiz apliecināja, cik svarīgi ir iestāties par starptautisko tiesību ieviešanu, īpaši tas ir aktuāli valstīm ar tādu vēsturisko pieredzi kā Latvijai. Līdz ar to ir būtiski veidot ciešāku sadarbību starp politikas praktiķiem un starptautisko tiesību ekspertiem, lai ievērotu starptautiskās tiesības un tās modernizētu atbilstoši XXI gadsimta izaicinājumiem.

Daudzās jomās būtībā veidojām visu no jauna, redzējām: ā, viņi 50 gados aizgājuši jau tik tālu, labi, ņemam to pēdējo

Ineta Ziemele

Kā vērtējama likumu normu aizgūšana no citām valstīm?

EDGARS PASTARS ZVĒRINĀTS ADVOKĀTS

Veidojot tiesisko regulējumu gan Satversmes, gan zemākā līmenī, diezgan ierasta ir citu valstu prakses pētišana un aizgūšana. Mums ir likumi, kas ir pārrakstīti no Vācijas, tur pat

var teikumiem vilkt līdzī ar pirkstu. Arī Satversmē ir pārņemtas gan Francijas trešās republikas, gan Veimāras, Čehijas konstitūcijas tā laika labākās tradīcijas. Tā ka arī mūsu Satversme ir, es teiktu, ārkārtīgi internacionāla, lai arī cik nacionāla mums pašiem tā liktos. Kas gan ir jāņem vērā – mēs kādreiz pārņemam no citas valsts likuma pantu, bet nezīnām, kas ar to notiek tālāk. Vārbut ar laiku to atceļ kā neveiksmīgu, vārbut tas pants efektīvi strādā Vācijas apstākļos ar viņu tiesisko kultūru, bet pie mums – pilnīgi pretēji? Jautājums arī, vai vispār finansiāli varam atļauties, ka spēkā attiecīgs pants, jo tas var būt saistīts ar administratīvām izmaksām. Tātad likumu normu pārņemšana ir ļoti izplatīta, bet tā jāveic pēc ļoti rūpīgas analīzes, ar kādiem izaicinājumiem citur saskārušies, kāda bijusi ar attiecīgajām normām saistīta tiesu prakse.

izvērtēja, atlasīja pieteikumus. Man par lielu prieku konkurencē ar visu Eiropu, faktiski visu pasauli, jo dalībnieki sabrauc no 40 valstīm, no Latvijas izturēja trīs, viņi arī ir starp runātājiem. Tā ka Latvijai ir ko paust.

Ļoti augstu novērtēju arī to, ka konferencē ir arī valdības atbalsts. Starp konferencēs dalībniekiem būs arī ministri...

Apsveikuma runas parasti norunā un aiziet.

Es ceru, ka ne. Tieslietu ministrs teiks atklāšanas uzrunu, bet ārlietu ministrs piedalīsies paneldiskusijā par starptautisko tiesību lomu krīzes situācijās. Mums, juristiem, ir ļoti svarīgi dzirdēt, kā uz krīzēm raugās lēmumu pieņēmējs, politiķis. Pēc paneldiskusijas viņam arī uzdos

jautājumus. Tur izveidosies ļoti interesanta politikas un tiesību sasaiste.

Arī Valsts prezidents Raimonds Vējonis atbalsta šo konferenci – pie viņa Rīgas pilī būs pieņemšana. Viņu arī, protams, interesē drošības jautājumi. Paneldiskusiju par terorismu vadīs Valsts prezidenta nacionālās drošības padomniece, Nacionālās drošības padomes sekretārs Jānis Kažociņš. Tur arī viņam kā praktiķim veidosies ļoti interesanta saruna ar trim juristiem, no kuriem viens strādā pie topošās ES direktīvas. Te viena no lielajām tēmām, par kurām diskutēsim, ir par tā saucamajiem ārvalstu karotājiem, kas tostarp nāk no Eiropas valstīm, tur uzauguši kā otrās vai trešās paaudzes emigranti. ●